05/12/2019

Στην Ιερά Λαύρα Σάββα του Ηγιασμένου

/ Ιερές Μονές

Η κατά την έρημον της Ιουδαίας ιερά και σεβασμία Λαύρα του Οσίου Πατρός ημών Σάββα του Ηγιασμένου αποτελεί φαινόμενον μοναδικόν εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν, χάρις εις την συμβολήν της εις την διαμόρφωσιν της ορθοδόξου λατρείας, της μοναχικής τάξεως και της υμνογραφίας, εις την εν αυτή παρουσίαν πλήθους Αγίων, αυστηρών αναχωρητών, θεοπνεύστων θεολόγων και μαρτύρων ακόμη, ακόμη χάρις εις τον σπουδαίον ρόλον τον οποίον διεδραμάτισεν εις την καταπολέμησιν όσων αιρέσεων ενεφανίσθησαν εις την Αγίαν Γην μετα την ίδρυσίν της και εις την προάσπισιν της Ορθοδοξίας και των δικαιωμάτων του μόνου κανονικού Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, του Ελληνορθοδόξου.

Αριθμούσα υπέρ τα 1500 έτη ζωής (483-2002) άνευ διακοπής της λειτουργίας της, η Μεγίστη του Αγίου Σάββα Λαύρα οφείλει την ίδρυσιν και την μετέπειτα εξέλιξιν αυτης εις τον θεοχαρίτωτον, πνευματέμφορον μοναστήν Άγιον Σάββαν (439-532 μ.Χ), ο ποίος απετέλεσε λύχνον εν υψηλώ τόπω4 δι’ όσους ηθέλησαν να ζήσουν την αναχωρητικήν ζωήν, και ισχυρόν πρεσβευτήν προς τον Κύριον υπέρ πάντων των με-ταγενεστέρων «Σαββαϊτών» Μοναχών. Τον πρώτον πυρήνα της Λαύρας εδημιούργησαν οι εβδομήκοντα αναχωρηταί, οι οποίοι συνεκεντρώθησαν περι τον

Άγιον Σάββαν από το 483 μ.Χ κ. ε. Κατόπιν η Λαύρα μετεφέρθη εκ της ανατολικής πλευράς του χειμάρρου των Κέδρων, όπου το ασκητήριον του Αγίου Σάββα, εις την δυτικήν, όπου και εκτίσθη η Θεόκτιστος Εκκλησία (486, εγκαίνια 491 μ.Χ), η αύξησις της αδελφότητος κατέστησεν αναγκαίαν την οικοδόμησιν και μεγάλου ναού της Θεοτόκου (502 μ.Χ) και την διοργάνωσιν των κτισμάτων και των υπηρεσιών της Λαύρας, ώστε να ανταποκρίνωνται εις τας ολονέν ογκουμένας ανάγκας. Η φήμη της αγιότητος του Αγίου Σάββα και η ένεκα αυτής ανάδειξίς του εις αρχηγόν και νομοθέτην πάντων των περι τα Ιεροσόλυμα αναχωρητών (493 μ.Χ) έσχον αντίκτυπον και εις την Μεγίστην Λαύραν, ή οποία απετέλεσε πρότυπον κατά τε τον βίον και την λειτουργικήν τάξιν, το Τυπικόν, οχι μόνον δια τας λοιπάς τρεις λαύρας και τα εξ κοινόβια, τα οποία ο Άγιος Σάββας μέχρι του θανάτου του (532 μ.Χ.) ίδρυσε, αλλά και δια τας επιλοίπους μονάς της Παλαιστίνης, κατά δε τους μέσους χρόνους και δια την ανα την οικουμένην Εκκλησίαν.

Η Μεγίστη Λαύρα υπό τον Άγιον Σάββαν κατ’ αρχήν διεξήγαγεν ισχυρούς αγώνας κατά της αιρέσεως τού Μονοφυσιτισμού κατα τα ετη 512-516 μ.Χ., αντιπαρατεθείσα προς τον αυτοκράτορα Αναστάσιον και προς τα λοιπά τρία Πατριαρχεία της Ανατολής, ευρισκόμενα τότε εις χείρας μονοφυσιτών η σθεναρά κινητοποίησις και ομολογία τών αναχωρητών της ερήμου διέσωσαν το Πατριαρχείον Ιεροσολύμων απο την αίρεσιν. Οι διάδοχοι του Αγίου Σάββα ις την ηγουμενίαν της Λαύρας ανέδειξαν αύτην και πάλιν άσειστον προπύργιον κατα της αιρέσεως του Ωριγε-νισμού· υπό την καθοδήγησιν του Σαββαΐτου Αγίου Ιωάννου του Ησυχαστού, πρώην επισκόπου Κολωνίας (454-558), οι ηγούμενοι της Λαύρας Γελάσιος (537-546), Κασσιανός (547-548) και Κόνων (548-568) απέκρουσαν τας μεθοδείας των Ωριγενιστών και τας παρά τω αυτοκράτορι Ιουστινιανώ δολοπλοκίας των, όχι όμως άνευ αντιποίνων· οι μοναχοί της Λαύρας, της μόνης που είχεν απομείνει εις τους Ορθοδόξους, υπέστησαν διωγμούς και βιαιοπραγίας, ακόμη και την δια της βίας ενθρόνισιν Ωριγενιστού ηγουμένου (του Γεωργίου, 547 μ.Χ). Όμως ο Θεός εφύλαξε την Λαύραν, αι δε ενέργειαι του Κόνωνος συνέβαλον τα μέγιστα εις την σύγκλησιν της Ε’ Οικουμενικής Συνόδου (553 μ.Χ), η οποία κατεδίκασε τας πλάνας του Ωριγένους άπαξ δια παντός και χάριν πάσης της Εκκλησίας εσαεί. Η εμφάνισις των Περσων εις την Αγίαν Γην (614 μ.Χ) απετέλεσε το προοίμιον δια την με τ’ αύτην έλευσιν των Αράβων του Ισλάμ (638 μ.Χ). Παρομοίως, την απαρχήν των οσιομαρτύρων της Λαύρας απετέλεσαν οι υπό των Περσών σφαγιασθέντες Σαββαΐται, τεσσαράκοντα τέσ-σαρες τον αριθμόν, εις τας 16 Μαΐου του έτους 614 μ.Χ

2. Επί των Αράβων, των Σταυροφόρων και των Μαμελούκων (638-1517 μ.Χ.)

Την μετα την αραβικήν κατάκτησιν αναδιοργά-νωσιν της Μεγίστης Λαύρας του

Αγίου Σάββα υπό του πατριάρχου Μοδέστου, ηκολούθησεν η ενδοξοτέρα περίοδος, ο «χρυσούς αιών» της Λαύρας, δηλαδή ο όγδοος και μέρος του ενάτου μ.Χ αιώνος. Ο επιφανέστερος θεολόγος του 8ου αι. Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο και υμνογράφος, Κοσμάς ο Αγιοπο-λίτης, Στέφανος ο Μελωδός, Μιχαήλ ο Σύγκελλος, Θεόδωρος και Θεοφάνης οι Γραπτοί, Θεόδωρος ο επίσκοπος Καρρών (Αβουκάρας), πάντες επιφανείς κατά την αγιότητα ή και την θεολογίαν, οι Άγιοι Στέφανος ο Θαυματουργός, Θεόδωρος επίσκοπος Εδέσσης και Μιχαήλ ο Οσιομάρτυς συναποτελούσιν εκλεκτήν χορείαν, η οποία εκόσμησε την Εκκλησίαν Ιεροσολύμων αλλά και την καθόλου Εκκλησίαν. Παρά τας εναντίον της Λαύρας βιαίας και φονικάς επιθέσεις ποικιλωνύμων βαρβάρων (796, 809, 813 μ.Χ.) και την γενικήν αταξίαν, η προσφορά της Λαύρας εις την Εκκλησίαν φθάνει εις το αποκορύφωμά της. Η συμβολή του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού εις την πρώτην (726-787) και των Αγίων Μιχαήλ του Συγκέλλου, Θεοφάνους και Θεοδώρου των Γραπτών εις την δευτέραν (814-843 μ.Χ.) φάσιν της εικονο-μαχίας υπέρ της επικρατήσεως της τιμής των ιερών εικόνων, αποδεικνύει την σημασίαν της Λαύρας δια την θεολογίαν αλλά και την γενικήν τιμήν, της οποίας απελάμβανε, καθόσον οι τρεις τελευταίοι ομολογηταί προσεκλήθησαν εις την Κωνσταντινούπολιν υπό του Αγίου Θεοδώρου του Στουδίτου δι’ αυτόν ακριβώς τον λόγον, πλην της θεολογικής συγγραφικής παραγωγής, η Λαύρα δύναται κατά την εποχήν αυτήν να επιδείξη και πλουσίαν αντιγραφικήν και μεταφραστικήν δρα-στηριότητα καθίσταται το κέντρον της γεωργιανής γραμματείας απο τον 70ν έως τον 100ν αι, όπως επίσης κέντρον μεταφράσεως εκκλησιαστικών συγγραμμάτων απο την ελληνικήν εις την αραβικήν. Χαρακτηριστικόν είναι οτι τα σήμερον πασίγνωστα «Ασκητικά» του Αγίου Ισαάκ του Σύρου μετεφράσθησαν εκ της συ-ριακής γλώσσης εις την ελληνικήν δια πρώτην φοράν εις την Λαύραν υπό των μοναχών Αβραμίου και Πατρικίου περί τα τέλη του 80υ αι. Από του 90υ έως του 130υ αι η λειτουργική τάξις, το λειτουργικόν Τυπικόν της Λαύρας μαζί με τους ύμνους των Σαββαϊτων αγίων υμνογράφων και ίσως μερικαί μοναστικαί συνήθειαι της Λαύρας, διαδίδονται ευρέως από διακεκριμένους αγίους ιδρυτάς μονών. Εις μείζονα 11 ελάσσονα βαθμόν το Τυπικόν της Λαύρας επηρέασε τα μοναστηριακά Τυπικά, τα όποία συνέγραψαν οι Άγιοι Θεόδωρος ο Στουδίτης (90ς αι), Παύλος ο Νέος του Όρους Λάτρος (αρχαί 100υ αι), Νίκων ο Μαυρορείτης (τέλη 110υ αι), Χριστόδουλος της Πάτμου (110ς αι), Λάζαρος ο Γα-λησιώτης (1ος-11ος αι), Λουκάς της Μεσσήνης (Σικελία 120ς αι), Νεόφυτος ο Έγκλειστος (Κύπρος, 12ος-13ος αι) και Νείλος Ταμασίας (Ι. Μ. Μαχαιρά, Κύπρος, αρχαί 130υ αι). Ήδη από τον 9ον αι είχε διαδοθή το λειτουργικόν τούτο Τυπικόν εις την απόμακρον Γεωργίαν (υπό Γρηγορίου Khandzta, το 826 μ.χ.). Παραλλήλως τεραστία υπήρξεν η διάδοσις του νέου υμνογραφικού είδους που ανεπτύχθη κυρίως υπο Ιωάννου του Δαμασκηνού και της μετ’ αυτόν «αγιο-σαββιτικής ποιητικής σχολής», δηλαδή του

κανόνος. Ἡ υμνογραφική παραγωγή της Λαύρας απετέλεσε το θεμέλιον της μετά την εικονομαχίαν διαρρυθμίσεως της εκκλησιαστικής Λατρείας. Η αποδιδομένη εις τον Δαμασκηνόν καθιέρωσις των όκτω ήχων της μελωδή-σεως επεκράτησεν εις την Λατρείαν, η δε ύπ’ αυτού συγγραφείσα Οκτάηχος απετέλεσε την πρώτην μορφήν της Παρακλητικής, του κυριωτέρου λειτουργικού βιβλίου της Εκκλησίας.

Επί της κυριαρχίας των Σταυροφόρων η θέσις του ηγουμένου της Λαύρας παρουσιάζεται ιδιαιτέρως υψηλή παρά τοις Λατίνοις, ελλείψει Ορθοδόξου πατριάρχου εις τα Ιεροσόλυμα. Η Λαύρα προικίζεται δια νέων περιουσιακών στοιχείων υπό της Βασιλίσσης Μελισσάνθης (1131-1162), ενώ ο ναός της Θεοτόκου και αι αγιογραφίαι του ανακαινίζονται υπό του αυτο-κράτορος των Ρωμαίων Μανουήλ του Κομνηνού (1143- -1180) περί το έτος 1169.

Η νίκη των Μαμελούκων του Σαλαδδίν επί των Σταυροφόρων εν έτει 1187 μ.Χ. εσήμανε νέα δεινά δια τον Μοναχισμόν της Παλαιστίνης παρά την σφαγήν και πάλιν Σαββαϊτών μοναχων, η Λαύρα παρέμεινεν εν λειτουργία, μόνη αύτη αναμέσον των λοιπών ηρημω-μένων μονών της ερήμου. Εις την περίοδον αύτην ανάγεται η συρρίκνωσις της Λαύρας περί τον πυρήνα της, η ανέγερσις τείχους περί αυτήν και η υιοθέτησις του κοινοβιακού τρόπου ζωης, εγκαταλειφθέντος του λαυρεωτικού. Η Λαύρα εισέρχεται εις την δυσκο-λωτέραν ίσως φάσιν του αγώνος επιβιώσεώς της εις περιβάλλον εχθρικόν, καθίσταται παρ α ταύτα δια την Αγιοταφιτικήν Αδελφότητα αξιολογώτατον σχο-λείον, διδάσκον τα περί της μοναχικής πολιτείας και τα αφορώντα εις τα εκκλησιαστικά πράγματα. Νέα ανακαίνισις του καθολικού της Λαύρας και του Κουβουκλίου του τάφου του Αγίου Σάββα υπό του αυτοκράτορος Ιωάννου του Καντακουζηνού (1347 – -1354) έλαβε χώραν εις τα μέσα του 140υ αι., πρωτοφανής όμως εις την εποχήν αυτήν και καθοριστική δια το μέλλον της ορθοδόξου λατρείας κατέστη η εξάπλωσις του λεγομένου «νεο-σαββαϊτικού λειτουργικού Τυπι-κού» (δηλ, της συνθέσεως του παλαιού σαββαϊτικού και στοιχείων του στουδιτικού Τυπικού). Το Τυπικόν τούτο, αφού παρεμέρισε τα Τυπικά των Μονών Στου-δίου και Ευεργέτιδος, καθιερώθη εις την ιδίαν την Κωνσταντινούπολιν κατα τους 130ν και 140ν αιώνας (Μοναι Χειλέων, Αγ. Δημητρίου Κελλιβαρά, Θεοτόκου Βεβαίας Ελπίδος), τους ιδίους αιώνας το Τυπικόν διεδόθη και εις την Σερβίαν υπό του Αγίου Σάββα Σερβίας (1175-1236) και του Αρχιεπισκόπου Σερβίας Νικοδήμου (1317-1324). Το νέον τούτο σαββαϊτικόν Τυπικόν, μετά την επικράτησίν του εν Αγίω Όρει κα-τά την περίοδον των ησυχαστικών ερίδων και την νέαν μορφήν, την οποίαν τότε έλαβε, διεδόθη χάρις εις την ακτινοβολίαν της θεολογίας του Ησυχασμού και εις την λοιπήν Βαλκανικήν, εν η και εις Βουλγαρίαν, καθ ως και εις την Ρωσσίαν. Από της οριστικής του επικρατήσεως πανταχού, τον 16°V αι. έως της σήμερον, το σαββαϊτικόν- αθωνικόν λειτουργικόν Τυπικόν αποτελεί το λειτουργικόν Τυπικόν

συμπάσης της Ορθοδοξίας.

3. Από της τουρκικής κυριαρχίας έωσ της σήμερων

Η εμφάνισις των Τούρκων εις την Παλαιστί-νην με τον Σουλτάνον Σελήμ επικεφαλής, ή οποία συνωδεύθη υπό νέας σφαγής Σαββαϊτών, είχε δυσμενείς επιπτώσεις εις την ζωήν της Λαύρας. Μολονότι εξεδόθησαν υπέρ τα τριάκοντα φιρμάνια των Σουλτάνων κατά καιρούς (μεταξυ 1533 και 1735) περί επισκευών εν τη Λαύρα, φοροαπαλλαγών, προστασίας και δικαιωμάτων των Σαββαϊτών Πατέρων, ούτοι υπέστησαν πολλά δεινά, ακόμη και την επί πολλά έτη εγκαταβίωσιν εν τη Λαύρα ολοκλήρων αραβικών χωρίων. Η ισχυρά παρουσία Σέρβων Μοναχών εν τη Λαύρα, η οποία υπήρξεν ευεργετική δι’ αυτήν, ότε κατά τον 16ον αι η Λαύρα είχεν ελαχίστους Έλληνας Μοναχούς, ετερματίσθη εις τας αρχάς του 17ου αι, ότε κατέστη εις τους Σέρβους αδύνατος η εξόφλησις των χρεών, τα οποία η οικοδομική των δραστηριότης είχε δημιουργήσει η παρέμβασις του πατριάρχου Θεοφάνους του Γ’ (1608-1644) μόλις έσωσε την Λαύραν από τας χείρας των δανειστών ή των εποφθαλμιώντων αυτήν Αρμενίων και Λατίνων.

Μεταξύ πάντων των ευεργετών και δωρητών της Λαύρας πλέον αξιομνημόνευτοι έχουν καταστή οι πατριάρχαι Ιεροσολύμων Νεκτάριος (1660-1669) και Δοσίθεος ο Β’ (1669-1707), ο ονομασθείς και μέ-γας ευεργέτης αυτής, οι οποίοι κατώρθωσαν να επανα-φέρουν την Λαύραν εις αποκλειστικήν χρήσιν και κατοί-κησιν των Σαββαϊτων Πατέρων, προέβησαν δε, ιδίως ο Δοσίθεος, εις εκτενείς και πολυεξόδους ανακαινίσεις ή επεκτάσεις των ναών, των δωμάτων, των δεξαμενών και των τειχών της Μονής (αντιστοίχως κατά τα έτη 1667 και 1686).

Την σημερινήν μορφήν των οικοδομημάτων της η Ιερά ημών Λαύρα οφείλει εις την οικοδομικήν δραστηριότητα η οποία ανεπτύχθη εν αυτή μετά τας καταστροφάς του σεισμού της 13ης Μαΐου 1834 και κατά την επακολουθήσασαν ηγουμενίαν του περιφανούς Ηγουμένου, κτίτορος και μεγάλου ευεργέτου της Λαύρας Ιωάσαφ του Κρητός (1845-1874), οσιακής μορφής του παλαιστινού Μοναχισμού των εσχάτων χρόνων. Απόδειξις του πνευματικού βάρους του οσί-ου, απλού, ταπεινού και διακριτικού αυτού Μοναστού υπήρξε και η δια πρώτην φοράν μετά από αιώνας υπ’ αυτόν αύξησις των Σαββαϊτών εις περίπου ογδοήκοντα τον αριθμόν.

Αι αλλεπάλληλοι πολιτικαί αλλαγαί κατά τον 200V αι εις την Εγγύς Ανατολήν Χάριτι Θεού και πρε-σβείαις της Υπεραγίας Θεοτόκου και του Οσίου Πα-τρός ημών Σάββα δεν επεσώρευσαν επί της Λαύρας τοσούτον πλήθος προβλημάτων, όσον επί άλλων μονών και προσκυνημάτων του Ορθοδόξου Πατριαρχείου, αντιθέτως η εν

έτει 1965 επιστροφή του αφθόρου ιερού Σκηνώματος του Αγίου Σάββα μετά μακράν απουσίαν αιώνων (ίσως από του 130υ) απετέλεσε μεγίστην ευλογίαν δια την Αγιοταφιτικήν Αδελφότητα, τους εν τη Λαύρα αγωνιζομένους και τους Ορθοδόξους Χρι-στιανούς της Αγίας Γης και οπωσδήποτε αιτίαν βεβαίας ελπίδος εις τον Θεόν και τεκμήριον της πατρικής και αδιαλείπτου μερίμνης του Αγίου Σάββα δια την Λαύραν του. Η πνευματική ζωή της Λαύρας και η ποικίλη αυτής συνεισφορά εις την αντιμετώπισιν προβλημάτων των Αγιοταφιτών, του ορθοδόξου ποιμνίου και των ευλαβών προσκυνητών των Αγίων Τόπων, δύναται και σήμερον να επαληθεύση την προ αιώνων γενομένην διαπίστωσιν: «Όπως η Ιερουσαλίμ είναι η βασίλισσα πασών των πόλεων, ούτω και η λαύρα του Αγίου Σάββα είναι ο πρίγκηψ πασών των ερήμων, και καθ’ όσον η Ιερουσαλήμ ειναι το πρότυπον άλλων πόλεων, τοσούτον και ο Άγιος Σάββας το παράδειγμα δι’ άλλας μονάς»5.

Πηγή: Ιερά Λαύρα Σάββα του Ηγιασμένου θεόκτιστος Έπαλξις Ορθοδοξίας 1500 έτη